

Asia   Ansiotoiminnassa tapahtuva opetus

Hakija   Liitto A ry

Annettu   23.8.2000

Lausuntopyyntö

Liitto A ry, pyytää tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa siitä, onko Opisto X:n (Opisto X:n kannatusyhdistys ry) harjoittama toiminta tekijänoikeuslain 54 a §:n mukaista ansiotoimintaa.

Taustaa

Lausuntopyyntöön on oheistettu lyhyt esittely Opisto X:stä, yhdistyksen säännöt, tilinpäätöstiedot sekä lukujärjestys.

Opisto X:n kannatusyhdistys ry on perustettu vuonna 1991. Sen tarkoituksena on ylläpitää Opisto X:aa, joka on päijätämäläinen taidetanssin oppilaitos. Yhdistyksen jäsenkunta koostuu yhdistyksen oppilaista sekä heidän vanhemmistaan.

Yhdistyksen toiminnasta todetaan seuraavaa. Kaupunki L myönsi opistolle taiteen perusopetusauktorisoinnin vuonna 1992. Opistolla on kaksi vakinaista ja kuusi sivutoimista opettajaa. Opettajilla on alan ammattikoulutus. Oppilaita oli syyslukukauden 1999 alussa 500. Opetusta annetaan lastentanssissa, klassisessa baletissa sekä nykytanssissa. Täydentävinä aineina ovat muiden muassa kansantanssi, steppi, karakteritanssi ja tanssitietous. Opetuksen pohjana on vuosittain etenevä kunnan hyväksymä opetussuunnitelma.

Lausuntopyynnön mukaan opisto liittyy osana valtakunnalliseen koulutusjärjestelmään (1. asteen oppilaitos) ja mahdollistaa oppilaiden siirtymisen alan ammatti- tai korkeakouluihin.

Yhdistys on lausuntopyynnön mukaan saanut lukuisia palkintoja ja kunniamainintoja lasten ja nuorten taidetapahtumista. Yhdistyksen kerrotaan toimivan tiiviissä yhteistyössä alueen koulujen ja taideoppilaitosten kanssa.

Yhdistyksen tuloista 95 prosenttia koostuu jäsen/oppilasmaksuista sekä 5 prosenttia kunnan myöntämästä perusopetustuesta. Valtaosa menoista kohdistuu palkkoihin ja muihin kuluihin kuten tilavuokriin.

Verotuksellisesti yhdistyksen toiminta on katsottu yleishyödylliseksi ja siten vapaaksi tuloverosta. Toiminnan on myös katsottu olevan arvonlisäverotonta koulutustoimintaa.

Yhdistyksen lukujärjestyksestä ilmenee Opisto X:n jaksomaksut. Laskutusjaksot ovat esitteen mukaisesti noin kuukauden mittaisia. Jaksomaksut vaihtelevat 30 minuutin 1 viikkotunnin 150,- markasta 90 minuutin 2 viikkotunnin 355,- markkaan. Opistolla on lisäksi voimassa tiettyjä perhealennuksia. Yksittäiset tunnit ovat hinnoiltaan 60 min/55,- mk ja 90 min/65,- mk.

Taiteen perusopetuksesta annetun lain mukaan taiteen perusopetus on tavoitteellista tasolta toiselle etenevää ensisijaisesti lapsille ja nuorille järjestettävää eri taiteenalojen opetusta, joka samalla antaa oppilaalle valmiuksia ilmaista itseään ja hakeutua asianomaisen taiteenalan ammatilliseen ja korkea-asteen koulutukseen.

Taiteen perusopetusta voidaan järjestää eri tavoin. Opetusministeriö voi ensinnäkin antaa kuntayhtymälle, yksityiselle yhtiölle tai säätiölle luvan järjestää taiteen perusopetusta. Koulutuksen järjestäjä saa oppilaitoksen perustamishankkeisiin ja käyttökustannuksia varten laissa vahvistettujen periaatteiden mukaan valtionosuutta.

Kunta voi järjestää taiteen perusopetusta omissa opetusyksiköissään tai hankkimalla opetusta julkiselta tai yksityiseltä yhteisöltä. Kun kunta hyväksyy opetuksen hankkimisen yksityiseltä yhteisöltä, on tämän hyväksymisen kriteerinä se, että yhteisöllä on ministeriön antaman mallin mukaiset säännöt, jotka kunta vahvistaa. Hyväksymisessä ei ole ratkaisevaa se, harjoitetaanko toimintaa ansiotarkoituksessa. Jos kunta järjestää taiteen perusopetusta, se saa valtionosuutta kunnan asukasmäärän mukaan. Se yksityinen yhteisö, jolta opetusta hankitaan, ei saa toimintaansa lakisääteistä rahoitusta.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeuslain 2 luvussa on säädetty eräitä rajoituksia tekijänoikeuksiin opetustoiminnan ja opetuksen osalta. Näitä rajoituksia on 14 §:ssä (kappaleiden valmistaminen opetustoiminnassa), 18 §:ssä (opetuksessa käytettävät kokoomateokset) ja 21 §:n 1 momentissa (teosten julkinen esittäminen). Näitä rajoituksia tekijänoikeuksiin on perusteltu opetustoimintaan liittyvällä erittäin tärkeällä yhteiskunnallisella edulla.

Tekijänoikeuslainsäädännön esitöiden mukaan opetustoimintana voidaan pitää opetusta, jolla on määrätty kesto tai jatkuvuus ja jonka tarkoituksena on välittää oppilaille tietoja ja valmiuksia. Opetustoiminnalta edellytetään myös tiettyä suunnitelmallisuutta (Vuoden 1976 tekijänoikeuskomitean I osamietintö, komiteanmietintö 1980:12). Koska opetustoimintaa näin ymmärrettynä voidaan harjoittaa eri tavoin ja eri organisaatioissa ja myös virallisen koulutusjärjestelmän ulkopuolella, lisättiin tekijänoikeuslakiin vuonna 1980 uusi 54 a § (897/1980) selventämään ja rajaamaan opetustoiminnan käsitettä. Tässä lainkohdassa säädetään, että mitä tekijänoikeuslaissa säädetään opetustoiminnasta, ei sovelleta ansiotarkoituksessa harjoitettavaan opetustoimintaan. Tekijänoikeusneuvostolta pyydetty lausunto rajoittuikin vain siihen kysymykseen, harjoitetaan-

ko Opisto X:n kannatusyhdistys ry:n ylläpitämän Opisto X:n toimintaa tekijänoikeuslain 54 a §:ssä ansiotarkoituksessa.

Opetustoiminnan soveltamisalan rajoitusta käsitellään tekijänoikeuslain 54 a §:n esitöissä varsin suppeasti. Asianomaisessa hallituksen esityksessä (HE 70/1980) todetaan vain, että rajauksen perusteella soveltamisalan ulkopuolelle jäävät ”kaupallisella pohjalla toimivat kieliopistot, tanssikoulut, konekirjoituskoulu, liikkeenjohto- ja sihteeriovetusta antavat opistot ja muut vastaavat.” (s. 8). Mainittu lausuma sisältyi sellaiseen jo vuoden 1976 tekijänoikeuskomitean I osamietintöön (Komiteamietintö 1980:12). Tässä mietinnössä tarkennettiin ansiotarkoitusta vielä sikäli, että mietinnön mukaan opetustoimintana voidaan pitää myös yritysten maksutonta henkilöstökoulutusta sellaisissakin tapauksissa, joissa opetuksesta saatava hyöty tulee epäsuorasti yrityksen ansiotarkoituksen hyväksi edellyttäen, että toiminta täyttää muut kriteerit.

Tekijänoikeusneuvosto on lausunnossaan 1998:10 käsitellyt sitä, onko taiteen perusopetusta antavien taidetanssikoulujen opetustoiminta tekijänoikeuslain 54 a §:n mukaista ansiotoimintaa. Tekijänoikeusneuvosto ei antanut tähän kysymykseen nimenomaista vastausta, koska neuvoston se edellytti näytön harkintaa ja lisätietoja kaikista mahdollisista toimintatavoista taiteen perusopetuksessa. Neuvosto tyytyi vain toteamaan, että ansiotarkoituksessa tapahtuvaa toimintaa voi olla myös muu kuin taloudelliseen voittoon tai muuhun välittömään taloudelliseen etuun tähtäävä toiminta. Toisaalta neuvosto katsoi, että opetustoiminnan ammattimaisuus tai maksullisuus ei sellaisenaan tee toimintaa ansiotarkoituksena harjoitettavaksi.

Opisto X on yksityinen yhdistys. Vero-oikeudellisesti yhdistys katsotaan yleishyödylliseksi yhdistykseksi. Yhdistykselle myönnettiin taiteen perusauktorisointi vuonna 1992.

Yhdistyksen tuloista 95 % koostuu jäsenmaksuista ja oppilasmaksuista ja 5 % kunnan myöntämästä perusopetustuesta. Valtaosa menoista kohdistuu palkkoihin ja muihin kuluihin, kuten tilavuokriin.

Tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan Opisto X:n harjoittamaa toimintaa voidaan pitää opetustoimintana. Neuvosto toteaa kuitenkin, että yhdistyksen pääasiallinen rahoituslähde on oppilailta ja heidän vanhemmiltaan perittävät maksut ja että julkisen rahoituksen osuus on suhteellisen vähäinen. Vaikka toimintaa ei harjoiteta taloudellisen voiton tavoittelemiseksi, on siinä myös normaaliin liiketoimintaan liittyviä piirteitä. Tekijänoikeuslain opetusta ja opetustoimintaa koskevat rajoitukset on säädetty erittäin tärkeiden yhteiskunnallisten intressien vuoksi. Näitä rajoituksia tulee jo niiden luonteen vuoksi tulkita suppeasti. Siksi neuvosto katsoo, että Opisto X:n harjoittaa taiteen perusopetustoimintaansa tekijänoikeuslain 54 a §:ssä tarkoitettulla tavalla ansiotarkoituksessa.

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Päätös on syntynyt äänestyksen tuloksena. Tekijänoikeusneuvoston lausunnon mukaista kantaa ovat kannattaneet varsinaiset jäsenet Ahti Vanttinen, Päivi Liedes, Arto Alaspää, Martti Heikkilä, Kai Nordberg ja Risto Ryti sekä varajäsen Rainer Oesch.

Neuvosto päätti lisäksi yksimielisesti toimittaa lausunnon opetusministeriön tiedoksi sekä kiinnittää opetusministeriön huomiota niihin ongelmiin, joita tekijänoikeuslain 54 a §:n soveltaminen voi aiheuttaa nykyisessä koulutusjärjestelmässä.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Harri Stachon

Eriävä mielipide

Päätökseen liittyy eriävä mielipide. Katsomme, että lausunto tulisi antaa seuraavan sisältöisenä:

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeuslain 2 luvussa on säädetty eräitä rajoituksia tekijänoikeuksiin opetustoiminnan ja opetuksen osalta. Näitä rajoituksia on 14 §:ssä (kappaleiden valmistaminen opetustoiminnassa), 18 §:ssä (opetuksessa käytettävät kokoomateokset) ja 21 §:n 1 momentissa (teosten julkinen esittäminen). Näitä rajoituksia tekijänoikeuksiin on perusteltu opetustoimintaan liittyvällä erittäin tärkeällä yhteiskunnallisella edulla.

Tekijänoikeuslainsäädännön esitöiden mukaan opetustoimintana voidaan pitää opetusta, jolla on määrätty kesto tai jatkuvuus ja jonka tarkoituksena on välittää oppilaille tietoja ja valmiuksia. Opetustoiminnalta edellytetään myös tiettyä suunnitelmallisuutta (Vuoden 1976 tekijänoikeuskomitean I osamietintö, komiteanmietintö 1980:12). Koska opetustoimintaa näin ymmärrettynä voidaan harjoittaa eri tavoin ja eri organisaatioissa ja myös virallisen koulutusjärjestelmän ulkopuolella, lisättiin tekijänoikeuslakiin vuonna 1980 uusi 54 a § (897/1980) selventämään ja rajaamaan opetustoiminnan käsitettä. Tässä lainkohdassa säädetään, että mitä tekijänoikeuslaissa säädetään opetustoiminnasta, ei sovelleta ansiotarkoituksessa harjoitettavaan opetustoimintaan. Tekijänoikeusneuvostolta pyydetty lausunto rajoittuikin vain siihen kysymykseen, harjoitetaanko Opisto X:n kannatusyhdistys ry:n ylläpitämän Opisto X:n toimintaa tekijänoikeuslain 54 a §:ssä ansiotarkoituksessa.

Opetustoiminnan soveltamisalan rajoitusta käsitellään tekijänoikeuslain 54 a §:n esitöissä varsin suppeasti. Asianomaisessa hallituksen esityksessä (HE 70/1980) todetaan vain, että rajauksen perusteella soveltamisalan ulkopuolelle jäävät ”kaupallisella pohjalla toimivat kieliopistot, tanssikoulut, konekirjoituskoulut, liikkeenjohto- ja sihteeriovetusta antavat opistot ja muut vastaavat.” (s. 8). Mainittu lausuma sisältyi sellaiseen jo vuoden 1976 tekijänoikeuskomitean I osamietintöön (Komiteanmietintö 1980:12). Tässä mietinnössä tarkennettiin ansiotarkoitusta vielä sikäli, että mietinnön mukaan opetustoimintana voidaan pitää myös yritysten maksutonta henkilöstökoulutusta sellaisissakin tapauksissa, joissa opetuksesta saatava hyöty tulee epäsuorasti yrityksen ansiotarkoituksen hyväksi edellyttäen, että toiminta täyttää muut kriteerit.

Tekijänoikeusneuvosto on lausunnossaan 1998:10 käsitellyt sitä, onko taiteen perusopetusta antavien taidetanssikoulujen opetustoiminta tekijänoikeuslain 54 a §:n mukaista ansiotoimintaa. Tekijänoikeusneuvosto ei antanut tähän kysymykseen nimenomaista vastausta, koska neuvoston se edellytti näytön harkintaa ja lisätietoja kaikista mahdollisista toimintatavoista taiteen perusopetuksessa. Neuvosto tyytyi vain toteamaan, että ansiotarkoituksessa tapahtuvaa toimintaa voi olla myös muu kuin taloudelliseen voittoon tai muuhun välittömään taloudelliseen etuun tähtäävä toiminta. Toisaalta neuvosto katsoi, että opetustoiminnan ammattimaisuus tai maksullisuus ei sellaisenaan tee toimintaa ansiotarkoituksena harjoitettavaksi.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo nyt, että lausuntopyynnössä esitettyyn kysymykseen vastaaminen edellyttää laajemminkin sen tarkastelua, miten tekijänoikeuslain 54 a § suhteutuu suomalaiseen koulutusjärjestelmään.

Virallinen koulutusjärjestelmämme muodostuu perusopetuksesta, lukiokoulutuksesta, ammatillisesta perus- ja lisäkoulutuksesta, ammattikorkeakouluopetuksesta, yliopisto-opetuksesta, vapaan sivistystyön laitoksissa järjestettävästä vapaatavoitteisesta koulutuksesta sekä pääosin työttömille tarkoitettusta työvoimapolitiittisesta aikuiskoulutuksesta. Viimeaikaisella lainsäädännöllä koulutuksen järjestäjien, erityisesti kuntien päätätävältä on lisätty mm. niin, että koulutuksen järjestäjä voi itse päättää, missä koulutusta järjestetään.

Virallinen koulujärjestelmämme on julkisen vallan alaista. Tutkintoon tai arvosanojen suorittamiseen tähtäävää opetusta voidaan antaa vain sellaisessa oppilaitoksessa, jonka ylläpitämiseen valtio on antanut luvan tai jonka asema on laissa järjestetty, kuten yliopistossa. Vapaan sivistystyön opetusta, silloinkin kun se ei tähtää tutkintoon tai arvosanana suorittamiseen, voidaan niinkään antaa vain oppilaitoksessa, jonka ylläpitämiseen on saatu lupa. Opetuksen järjestäminen edellyttää opetus- tai toimintasuunnitelmaa.

Yliopistojen ja ylläpitöluvan saaneiden oppilaitosten toiminta on valtaosin yhteiskunnan rahoittamaa. Rahoitusmuodot ja –osuudet vaihtelevat koulutusaloittain. Viimeisen vuosikymmenen aikana on siirrytty laskennallisiin rahoitusperusteisiin niin, että koulutuksen järjestäjät tai oppilaitokset ovat saaneet valtiolta tiettyjen tunnuslukujen mukaan määräytyvän laskennallisen rahoituksen. Muusta rahoituksen hankkimisesta koulutuksen järjestäjät tai oppilaitokset ovat joutuneet huolehtimaan itse. Tähän on osaltaan liittynyt tulosohjaus ja oppilaitosten oman toimintavapauden lisääntyminen. Tämä on näkynyt muun muassa sinä, että oppilaitokset toimintaansa rahoittaakseen järjestävät entistä enemmän maksullista koulutusta.

Oppilaille tutkintoon tähtäävä opetus on lain mukaan pääsääntöisesti maksutonta. Oppilaitokset voivat antaa myös maksullista täydennyskoulutusta. Oppilaitokset voivat myös myydä koulutusta maksullisena palvelutoimintana yrityksille. Koulutusta koskevassa lainsäädännössä on säädetty, että tällaisesta täydennyskoulutuksesta voidaan lain mukaan periä eräissä tapauksissa kohtuullinen ja eräissä tapauksissa valtion maksupestesäännösten mukainen maksu.

Koulutusta koskevan lainsäädännön mukaan yleinen sääntö on, että yliopistojen ja ylläpitöluvan tai koulutuksen järjestämisluvan luvan piiriin kuuluvien oppilaitosten tarkoituksena ei voi olla voiton tavoittelu. Tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan tämä tarkoittaa lähinnä sitä, että jos oppilaitoksen toiminnasta kertyy ylijäämää, tämä on käytettävä oppilaitoksen omaan toimintaan. Toisaalta voiton tavoittelun kieltä ei esitä sitä, että esim. maksullisena palvelutoimintana annettava opetus tuottaisi oppilaitokselle muuhun toimintaan ohjattavaa ylijäämää

Tekijänoikeusneuvoston mielestä yliopistot ja ylläpitöluvan tai koulutuksen järjestämisluvan piiriin kuuluvat oppilaitokset eivät lähtökohtaisesti toimi ansiotarkoituksessa siltäkään osin kuin ne harjoittavat oppilaille tai koulutuspalvelun hankkijoille maksullista opetustoimintaa. Tähän neuvosto on päätenyt erityisesti sillä perusteella, että

maksullinenkin toiminta on osa julkisen valvonnan alaista virallista koulutusjärjestelmää, että opetuksesta perittävistä maksuja koskevat laissa vahvistetut periaatteet ja että lain mukaan maksullista opetustoimintaa harjoittavien oppilaitosten toiminta ei lain mukaan voi perustua voiton tavoitteluun. Tilannetta saatetaan arvioida toisin, silloin kun on kysymyksessä erillisen opetusyksikön antama laajamittainen maksullinen opetustoiminta, jota harjoitetaan selkeän liiketaloudellisin periaatein. Merkitystä tulee tällöin antaa myös kilpailullisista syistä sille, voidaanko samanlaista opetusta antaa kaupallisena toimintana virallisen koulutusjärjestelmän ulkopuolisissa opetusyksiköissä.

Nyt lausuntopyynnön kohteena olevasta asiasta neuvosto toteaa seuraavaa. Taiteen perusopetuksen piiriin kuuluvaa opetusta voidaan antaa eri tavoin. Lain mukaan opetusta voidaan antaa ensinnäkin koulutuksen järjestämisluvan saaneessa oppilaitoksessa, jonka toimintaa varten myönnetään valtionosuutta (Laki taiteen perusopetuksesta 3 ja 11 §). Kunta voi myös itse antaa taiteen perusopetusta omissa opetusyksiköissään tai hankkia taiteen perusopetuspalvelut sellaiselta yksityiseltä yhteisöltä, jolle kunta on vahvistanut opetussuunnitelman opetushallituksen vahvistamien perusteiden mukaisesti.

Tässä lausuntoasiassa Kaupunki L hankkii taiteen perusopetusta Opisto X:n kannatusyhdistys ry:n ylläpitämältä Opisto X:lta. Yhdistykselle ei neuvoston saaman tiedon ole myönnetty taiteen perusopetuksesta annetun lain 3 §:ssä tarkoitettua koulutuksen järjestämislupaa. Yhdistys rahoittaa toimintansa pääosin oppilailta perittävillä maksuilla (95 %) sekä kunnalta saamalla perusopetustuella (5 %). Kunta itse saa kunnassa näin järjestetystä taiteen perusopetuksesta valtionosuutta.

Valtaosa oppilaitoksen menoista koostuu palkoista ja tilavuokrista. Yhdistyksellä on palveluksessaan kaksi vakinaista ja kuusi sivutoimista opettajaa. Yhdistyksen jäseninä ovat oppilaat ja heidän vanhempansa.

Tekijänoikeusneuvoston mukaan opetustoiminnan ansiotarkoitusta ei tässä tapauksessa osoita pelkästään se, että toiminta on järjestetty yksityiseltä pohjalta ilman koulutuksen järjestämislupaa. Ratkaisevaa arvioinnissa on toiminnan tavoite, organisointi ja mahdollinen liiketoimintamaisuus. Tältä osin neuvosto toteaa seuraavaa.

Kannatusyhdistyksen järjestämä koulutus on laissa tarkoitettua taiteen perusopetusta, jota annetaan julkisen vallan vahvistaman opetussuunnitelman mukaisesti. Toimintaa ylläpitää kannatusyhdistys, jonka jäseninä ovat toiminnan kohteena olevat oppilaat ja heidän vanhempansa eivätkä ulkopuoliset tahot. Oppilailta peritään opetuksesta maksuja, joiden jo lain mukaan on oltava kohtuullisia (laki taiteen perusopetuksesta 12 § 1 momentti). Tämä tarkoittaa neuvoston käsityksen mukaan sitä, että maksujen suuruus on määrättävä enintään sen suuruiseksi, että niiden avulla voidaan kattaa toiminnasta ja sen kehittämisestä aiheutuvat kulut. Olennaista onkin se, että toimintaa ei harjoiteta voiton tavoittelemiseksi. Neuvostolla ei ole kannatusyhdistyksen tai tanssiopetuksen toimintaperiaatteista niin yksityiskohtaista tietoa, että se voisi ottaa varmaa kantaa toiminnan taloudellisiin tavoitteisiin. Neuvosto katsoo kuitenkin, että jos toiminta perustuu siihen, että siitä ei saada voittoa tai jos mahdollinen ylijäämää käytetään oppilaitoksen omaan opetustoimintaan tai sen kehittämiseen, kysymyksessä ei ole voiton tavoittelemiseen tähtäävä toiminta.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa tässä yhteydessä, että lausunnonpyytäjän ilmoituksen mukaan yhdistystä pidetään verotuksellisesti yleishyödyllisenä yhdistyksenä eikä se maksa tuloveroa. Lisäksi toiminnan on katsottu olevan arvonnäköverotonta koulutus-toimintaa. Toiminnan verotuksellisuudesta ei sinänsä voida välittömiä johtopäätöksiä tekijänoikeuslain 54 a §:n soveltuvuuteen. Tosiasia toisaalta kuitenkin on, että julkinen valta näin myös verotuksellisesti tukee puheena olevan opetustoiminnan järjestämistä, mikä osaltaan tukee käsitystä siitä, että puheena olevassa opetustoiminnassa ei voida katsoa olevan ansiotarkoitusta. Näillä perusteilla ja edellytyksin tekijänoikeusneuvosto päätyy katsomaan, että Opisto X:n kannatusyhdistys ry:n ylläpitämän Opisto X:n lausuntopyynnössä tarkoitettu opetustoiminta ei kuulu tekijänoikeuslain 54 a §:n piiriin.

Eriävän mielipiteen mukaista kantaa ovat kannattaneet puheenjohtaja Niklas Bruun, varapuheenjohtaja Mikko Könkkölä sekä varsinaiset jäsenet Stig Henriksson, Kirsi-Marja Okkonen, Markku Uotila ja Jyrki Nikula.